

Posudek

Diplomová práce: komparativní analýza rodinné politiky ve Francii a České republice s ohledem na sociální postavení matek samoživitelek

Bc. Veronika Šedivková

Vypracovala: Mgr. Radka Dudová, Ph.D.

Diplomová práce Bc. Veroniky Šedivkové si klade za cíl komparovat sociální politiky dvou zemí – České republiky a Francie – s ohledem na situaci rodin s jedním rodičem. Teoretická část čtenáře obecně uvádí do problematiky týkající se jednorodičovských rodin a jejich ekonomické situace a představuje teoretické uvažování o sociální a rodinné politice, konkrétně různé typologie sociálních států. Empirická část pak podrobně popisuje a analyzuje politiky, které mají významný vliv na situaci rodin v čele s matkou: politiky volna na péči, politiky formální péče o děti a politiky ochrany před chudobou.

Práce je přiměřeně rozsáhlá a ve svých částech velmi dobře vyvážená. Kapitoly na sebe logicky navazují, všechny argumenty jsou dobře doložené odkazy na literaturu nebo příslušná opatření sociální politiky. Navíc se jedná o téma velmi aktuální a originálně pojaté – v české sociologii je komparativní přístup v této oblasti stále ještě spíše výjimečný. Komparace autorce umožňuje dobře identifikovat klady a zápory či možná rizika obou systémů. Práce čerpá z aktuálních dat a zdrojů a zahrnuje i poměrně nedávné či teprve plánované změny, což svědčí krom jiného o tom, že autorka si dala velkou práci s vyhledáváním aktuálních informací, které se mnohdy vyskytují roztržitě a je nutné kombinovat mnoho zdrojů. Klade hodnotím také postup, který autorka zvolila v empirické části: postupně porovnává jednotlivá opatření v obou zemích, přičemž vždy podrobně představí danou politiku a poté se zamýšlí nad jejími důsledky pro postavení osamělých matek, přičemž tyto důsledky analyzuje genderovou optikou. Závěrem pak tyto poznatky uceleně shrnuje.

Pozitivně hodnotím i vysokou stylistickou a jazykovou úroveň práce. Kromě několika výjimek (viz dále) text neobsahuje žádné „zbytečnosti“, směřuje přímo ke stanovenému cíli. Velmi kvalitně a zároveň stručně je pojednán historický vývoj rodinné politiky v České republice i ve Francii, výborná je také kapitola představující metodologii práce. Celkově se podle mého názoru jedná o nadprůměrně kvalitní diplomovou práci.

Následující poznámky představují dílčí výtky a náměty na zlepšení. Ty mají sloužit hlavně jako příspěvek do diskuse, jelikož je mi jasné, že v některých případech přesahují daný rámec diplomové práce.

Co se týče teoretické části, zejména kapitoly věnované úvodu do problematiky osamělého rodičovství, autorka čerpá jen z omezeného rozsahu zdrojů především české provenience. Bylo by dobré zahrnout více mezinárodních zdrojů, takto není jasné, zda se zmiňované problémy týkají jen českých jednorodičovských rodin či jednorodičovských rodin obecně. Co se týče českých zdrojů, chybí

jakýkoliv odkaz na knihu Dany Hamplové a kol. (Život na psí knížku), autorka přitom cituje informace vycházející z této publikace zprostředkovaně přes text J. Hasmanové-Marhánkové (str. 10). Popis znevýhodnění samoživitelů na pracovním trhu by bylo dobré lépe teoreticky podložit a strukturovat – např. pomocí konceptu kumulace znevýhodnění nebo teorie intersekcionality, takto jednotlivé informace působí poměrně chaoticky až nahodile. Odstavec věnovaný ekonomické krizi (str. 23) by si zasloužil více rozvést – např. diskutovat, zda zvyšování kvalifikace stále ještě pro osamělé matky představuje dostatečně účinný způsob předcházení chudobě.

Část textu věnovaná sociální politice a typologiím sociálního státu je dle mého názoru vzhledem k celkovému zaměření práce příliš podrobná, přitom se nezaměřuje cíleně na téma práce. Mohla by být více založena na odkazech na existující literaturu. Oproti tomu zde chybí podkapitola věnovaná přímo problematice jednorodičovských rodin v sociálních státech (např. možné způsoby, jak je na tuto skupinu v různých systémech nahlíženo; problémy spojené s definováním této skupiny pro potřeby sociálních politik, otázka stigmatizace těchto rodin skrze systém sociální politiky, otázka kontroly a respektování soukromí...). Autorka podle mě přechází z té nejvyšší úrovně (typologie sociálních států) rovnou na úroveň empirickou, přičemž chybí mezistupeň věnovaný obecně politikám zaměřeným na jednorodičovské rodiny.

Co se týče empirické části, narazila jsem na několik faktických chyb a opomenutí. V případě mateřské dovolené v ČR autorka hovoří o výši příspěvku (peněžitá podpora v mateřství) ve výši 70 % průměrné mzdy. Nejedná se ale o průměrnou mzdu, ale o vyměřovací základ, což ve výsledku znamená, že vyšší příjmy jsou kráceny o více než 70 %. To má pak ještě vyšší demotivační účinek na muže, kteří by o odchodu na mateřskou uvažovali. Dále autorka terminologicky směšuje rodičovskou dovolenou a rodičovský příspěvek (str. 63 i dále). Rodičovská dovolená je (v ČR stejně jako na Francii) nezávislá na pobírání rodičovského příspěvku a trvá max. do třetích narozenin dítěte. Rodičovský příspěvek je možné zvolit na 4 roky, ale posledním rokem se již nejedná o rodičovskou dovolenou – proto také netrvá právo na návrat na zaměstnání na odpovídající pozici. Není také dostatečně zdůrazněné, že jeden z hlavních rozdílů mezi rodičovskou dovolenou/ rodičovským příspěvkem v ČR a ve Francii je to, že pobírání RP v ČR není nijak omezeno při výdělečné aktivitě, zatímco ve Francii není možné při jeho pobírání výdělečnou aktivitu mít. Na druhé straně ve Francii je možné zvolit čerpání na částečný úvazek (RP se pak ale úměrně tomu krátí) a zaměstnavatel má povinnost do tří let věku dítěte práci na částečný úvazek umožnit. V ČR oproti tomu musí zaměstnavatel uvolnit rodiče z práce úplně, ale nemusí mu umožnit odejít jen „částečně“.

V části věnované formální péči o děti by bylo vhodné zmínit zhoršení dostupnosti mateřských školek pro osamělé rodiče v důsledku předloňského rozhodnutí ombudsmana o diskriminační povaze kritérií pro přijímání dětí do MŠ. Většina školek na jeho základě změnila svá kritéria a řídí se při přijímání dětí jen kritériem trvalého bydliště a věku dítěte; tj. vyřadila kritérium sociální potřebnosti a ekonomické aktivity. Matky samoživitelky tak ztratily ve většině regionů jednu z posledních výhod, kterou v systému měly; zrušení podmínky ekonomické aktivity rodičů má navíc naprosto jiný dopad na rodiny osamělých matek, které v případě nepřijetí dítěte přijdou o jediný pracovní příjem domácnosti.

V části věnované dávkám chránícím před chudobou by mělo být zmíněno to, jak v České republice výživné na děti ze strany otce, respektive jeho nevyplácení, ovlivňuje nárok na dávky. Výživné, pokud je určené soudem, je započítáno do příjmů rodiny. Jeho nevyplácení musí matka komplikovaně

prokázat. Pokud otec výživné platí nepravidelně, rodina kvůli němu má fiktivně vyšší příjem a „nedosáhne“ tak na dávky. Další problém českého systému spočívá v tom, že pro přiznání dávek v hmotné nouzi se posuzuje i to, zda žena důsledně vymáhá výživné od otce dítěte /dětí (tj. prokazatelně projevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním). Pokud se rozhodne identitu otce zatajit, může to být sociálním pracovníkem/ pracovnící chápáno jako nedostatečná snaha zajistit příjem domácnosti. Krom toho, že se jedná o významný zásah do soukromí, může to vést i ke zvýšení rizika např. domácího násilí, pokud ženu k zatajení otce dítěte vedou obavy o vlastní bezpečí. Český sociální systém tedy ve snaze přesunout odpovědnost za výživu dětí ze státu na „nezodpovědné“ otce přesouvá značnou část rizika na matky, které se už tak nacházejí v obtížné a zranitelné situaci.

Jako otázku do diskuze navrhuji toto:

Jaké jsou klady a zápory cílené podpory jednorodičovských rodin (např. dávek speciálně určených pro rodiče samoživitele)? Jaká etická dilemata jsou s touto cílenou podporou spojena (jak kontrolovat nárok, v jakých situacích ho omezit apod.)?

Celkově práci doporučuji k obhajobě a hodnotím ji jako výbornou.

13.9.2013

Mgr. Radka Dudová, Ph.D.